

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Akulturatione romské rodiny do české společnosti

Bakalářská práce

2020

Simona Tomšíková

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Simona Tomšíková**
Osobní číslo: **H17271**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Téma práce: **Akulturace romské rodiny do české společnosti**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce si klade za cíl zmapovat problematiku začleňování etnické menšiny do české majority. Práce se bude zabývat akulturací konkrétní romské rodiny do většinové společnosti. V teoretické části bude nejdříve objasněn pojem socializace v návaznosti na rodinu a vzdělávání, a také charakterizována romská menšina všeobecně. Dále zde bude popsán romský jazyk a jeho různorodost, romská nejběžnější řemesla a způsoby obživy, náboženství, tradice a romský životní styl. Tento popis bude zaměřen nejdříve na historii a nadále zde budou vyzdvíženy změny a rozdíly v současnosti. V teoretické části se budu zabývat také postoji a zažitými předsudky většinové společnosti vůči Romům. Výzkumné šetření bude prováděno kvalitativně. Metodou sběru dat bude polostrukturovaný rozhovor. Výzkumným souborem bude několikačlenná rodina romského původu. Cílem výzkumu bude zmapovat pomocí rozhovorů proces začleňování konkrétní romské rodiny do většinové společnosti.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

ŠVAŘÍČEK, Roman – ŠEĎOVÁ, Klára a kol. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0
HENDL, Jan. Úvod do kvalitativního výzkumu. Praha, Karolinum, 1997. ISBN 382-230-97
NAVRÁTIL, Pavel. Romové v české společnosti. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
ŘÍČAN, Pavel. S Romy žít budeme – jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.
JAKOUBEK, Marek. Romové – konec (ne)jednoho mýtu: tractatus culturo(mo)logicus. Praha: BMSS-Start, 2004. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-86140-21-0.
Romové, bydlení, soužití. Praha: Socioklub, 2000. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-8-6.
VÝROST, Jozef – SLAMĚNÍK, Ivan. Sociální psychologie. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-1428-8.
ŘEZÁČ, Jaroslav. Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Jana Křišťálová**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **31. března 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2020**

L.S.

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 29. listopadu 2019

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. X/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 20. 4. 2020

.....

Simona Tomšíková

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala především vedoucí mé bakalářské práce, paní PhDr. Křišťálové za cenné rady, poznatky a připomínky. Dále pak panu Mgr. Vernerovi za jazykovou korekturu a v neposlední řadě všem respondentům, kteří se podíleli na výzkumné části této bakalářské práce.

ANOTACE

Bakalářská práce si klade za cíl zmapovat problematiku začleňování etnické menšiny do české majority. Práce se bude zabývat akulturací konkrétní romské rodiny do většinové společnosti. V teoretické části bude nejdříve objasněn pojem socializace v návaznosti na rodinu a vzdělávání, a také charakterizována romská menšina všeobecně. Dále zde bude popsán romský jazyk a jeho různorodost, romská nejběžnější řemesla a způsoby obživy, náboženství, tradice a romský životní styl. Tento popis bude zaměřen nejdříve na historii a nadále zde budou vyzdvíženy změny a rozdíly v současnosti. V teoretické části se budu zabývat také postoji a zažitými předsudky většinové společnosti vůči Romům. Výzkumné šetření bude prováděno kvalitativně. Metodou sběru dat bude polostrukturovaný rozhovor. Výzkumným souborem bude několikačlenná rodina romského původu. Cílem výzkumu bude zmapovat pomocí rozhovorů proces začleňování konkrétní romské rodiny do většinové společnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

akulturace, romská rodina, společnost, pohled, faktor

TITLE

Acculturation of Romany family into Czech society

ANNOTATION

The aim of this bachelor paper is to map the issue of integration of ethnic minority into Czech majority. The paper will focus on the acculturation of a particular Romany family into the majority society. In the theoretical part, the term socialization in relation to family and education will be explained and the Romany minority will be characterized generally as well. Followed by a description of Romany language and its diversity, the most common Romany crafts and livelihood, religion, traditions, and lifestyle. At first, this description will be focused on history. Changes and differences at present will be highlighted as well. In the theoretical part, I will be focusing on attitudes towards Romany minority and prejudices rooted in majority society against them. The research will be carried out qualitatively and the method of data collection will be a semi-structured interview. The subject of research will be the family of several members of Romany origins. The aim of the research will be mapping the process of incorporation of the particular Romany family into the majority society using interviews.

KEYWORDS

acculturation, Romany family, society, view, factor

OBSAH

ÚVOD.....	9
-----------	---

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMŮ	11
-------------------------------	-----------

1. 1 AKULTURACE.....	11
----------------------	----

1. 2 ASIMILACE	11
----------------------	----

1. 3 INTEGRACE.....	12
---------------------	----

1. 4 SEGREGACE.....	12
---------------------	----

1. 5 SOCIALIZACE.....	12
-----------------------	----

1. 5. 1 Socializační činitelé	13
-------------------------------------	----

1. 5. 1. 1 Rodina.....	13
------------------------	----

1. 5. 1. 2 Vrstevnické skupiny a škola	14
--	----

1. 5. 1. 3 Zaměstnání.....	14
----------------------------	----

1. 5. 1. 4 Masmédia.....	15
--------------------------	----

1. 6 PŘEDSUDDKY A STEREOTYPY	15
------------------------------------	----

1. 7 ETNIKUM, ETNICITA A ETNICKÁ PŘÍSLUŠNOST.....	15
---	----

1. 8 NÁROD	16
------------------	----

1. 9 XENOFOBIE	16
----------------------	----

1. 10 RASISMUS	16
----------------------	----

1. 11 SEBEPOJETÍ	17
------------------------	----

2 ROMOVÉ.....	18
----------------------	-----------

2. 1 PŮVOD	18
------------------	----

2. 2 ŘEMESLO A ZPŮSOB OBŽIVY.....	18
-----------------------------------	----

2. 3 ŽIVOTNÍ STYL, ZVYKY A TRADICE	19
--	----

2. 4 ROMSKÝ JAZYK.....	21
------------------------	----

3 ROMOVÉ V ČESKÝCH ZEMÍCH.....	23
---------------------------------------	-----------

3. 1 PRVNÍ ZMÍNKY	23
-------------------------	----

3. 2 PRONÁSLEDOVÁNÍ ROMŮ.....	23
-------------------------------	----

3. 3 PRVNÍ ASIMILAČNÍ OPATŘENÍ.....	24
-------------------------------------	----

3. 4 OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY	25
-----------------------------------	----

3. 5 PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA.....	26
--------------------------------------	----

3. 6 ŘÍZENÁ ASIMILACE.....	27
3. 7 ROMOVÉ PO SAMETOVÉ REVOLUCI	28
4. ROMOVÉ A SOUČASNOST	29
4. 1 ROMOVÉ VE VZTAHU S VĚTŠINOVOU SPOLEČNOSTÍ.....	29
4. 2 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ	30
4. 3 ROMOVÉ JAKO NÁROD?.....	31
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	33
5. 1 METODA SBĚRU DAT	33
5. 2 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU.....	34
5. 3 CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	35
5. 4 OKRUHY A OTÁZKY V POLOSTRUKTUROVANÉM ROZHOVORU	36
5. 5 ZPRACOVÁNÍ DAT.....	37
6 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE DAT	38
6. 1 VÝCHOVA	38
6. 2 NÁZORY A PŘÍSTUP SPOLEČNOSTI	39
6. 3 SEBEPOJETÍ	40
6. 4 OSOBNÍ PŘÍSTUP K ROMŮM	41
7 ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY	43
8 DISKUZE	44
ZÁVĚR	46
SOUPIS POUŽITÉ LITERATURY	48

Úvod

Česká společnost se s Romy setkává ve svém každodenním životě. Na romskou otázku se snaží nalézt odpověď již po několika stovkách let. Nalezla však konečné řešení? Jak se staví k akulturaci či integraci romského etnika? A přijme někdy romské etnikum jako národ? Na tyto otázky nalezneme odpovědi právě v této bakalářské práci, která je souhrnem názorů odborníků orientujících se v tomto odvětví, tak názorů svých vlastních.

Dle mého názoru je velmi důležité, aby se každý z nás před utvořením názoru na romskou menšinu seznámil především s romskou historií a romskou kulturou, která je opravdu pestrá. Romská historie, jak uvádí Horváthová (2002), sahá až k druhému tisíciletí před našim letopočtem. S plynoucím časem přicházela samozřejmě různá úskalí, se kterými se Romové setkávali. A právě o těchto úskalích píše ve své teoretické části. První kapitulu této části věnuji především pojmům, které nadále využívám v jednotlivých kapitolách svého textu. V nadcházející, a také o něco rozsáhlejší kapitole, se věnuji Romům jakožto etniku, již od prvních zmínek o romském původu. Na toto téma dále navazuji charakteristikou romského etnika v několika směrech, jimiž jsou romské zvyky a tradice, životní styl, způsoby obživy, romský jazyk atp. Ve druhé kapitole věnuji pozornost romským skupinám pobývajících na českém území, jak na ně, jakožto na cizince, bylo nahlíženo a nadále zacházeno, jakým způsobem s nimi většinová společnost jednala a s jakými událostmi a opatřeními vůči tomuto etniku společnost přicházela.

V poslední kapitole teoretické části věnuji pozornost spíše současné situaci a přístupu většinové společnosti k romské menšině. Jsou zde nastíněny zažitá předsudky a stereotypy chované k této menšině, ale především je tato kapitola zaměřena na jisté změny a především možnosti, které Romové mají od konce 19. století. Po části teoretické následuje část empirická, která se věnuje samotnému výzkumu, jeho vyhodnocení a interpretaci získaných dat.

Cílem této práce je nastínit časovou osu Romů žijících v českých zemích, dále přístupy a jednání většinové společnosti k této menšině, a především zmapovat proces akulturace jedné určité rodiny.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení pojmů

1. 1 Akulturace

Pojem akulturace, jako takový pochází z anglického slova acculturation. Ze samotného názvu lze odvodit, že se jedná o proces, který velmi úzce souvisí s kulturou. Tento pojem poprvé definoval americký antropolog Robert Redfield se svými kolegy roku 1936. Akulturaci definovali jako proces, který vyplývá z přímého kontaktu dvou odlišných skupin. Z důsledku tohoto přímého kontaktu dochází ke změnám v jedné či obou skupinách (Berry 2002).

Čeští autoři Pavel Hartl a Helena Hartlová ve svém Psychologickém slovníku definují akulturaci jako „*Proces, v němž styk mezi různými kult. skupinami vede k osvojení nových kult. vzorců jednou či oběma skupinami, přičemž může být jedna kultura (např. minoritní) pohlcena (dojde k dezintegraci slabší kultury a její asimilaci), nebo může vzniknout nová, syntetizující kultura, případně se zachovají dvě oddělené kultury obohacené cizími prvky*“ (Hartl, Hartlová 2004: 28). Velmi se mi také líbí definice Průchy, který považuje akulturaci za „*sociální proces, v němž dochází ke kulturním změnám trvalým stykem dvou nebo více kultur. Akulturace zahrnuje jak přebírání jedněch prvků z jiné kultury, tak vylučování jiných nebo jejich přetváření.*“ (Průcha 2010: 49). Já se však nedomníám, že ke kulturním změnám může dojít pouze trvalým stykem. Zároveň se nedomníám, že dochází pouze ke změnám kulturním, proto se přikláním k definici Johna Berryho, který poukazuje jak na změny kulturní, tak na změny psychologické, tedy individuální. Jeho definice tedy zní: „*Akulturace je duální proces kulturní a psychologické změny, ke kterému dochází v důsledku kontaktu mezi dvěma nebo více kulturními skupinami a jejich jednotlivými členy.*“ (Berry 2005 in Machalková 2015: 8).

1. 2 Asimilace

„*Ve fyziologii je asimilace proces, kterým živé bytosti přeměňují prvky získané z okolí ve svou vlastní hmotu*“ (Sillamy 2001: 20). Co se týče společnosti a dvou odlišných kultur společně žijících, je to, dá se říci, to samé. Během tohoto procesu se totiž minoritní (menšinová) společnost adaptuje, podle mého názoru dokonce podřizuje a přejímá zvyky majoritní (většinové) společnosti. Při tomto přejímání však dochází k tomu, že zvyky a tradice či vlastní jazyk minoritní společnosti nejsou majoritou podporovány a postupem času mohou být zcela potlačeny.

1. 3 Integrace

Integrace, nebo také sjednocení či ucelení, kdy se ze dvou menších a nějakým způsobem odlišných skupin stane jeden velký silný celek. V tomto procesu jde také o začlenění minoritní společnosti či etnika do společnosti majoritní. Kultura minoritní společnosti je v tomto případě udržována, nikoli potlačována. Jde tedy především o vzájemnou toleranci a přijetí odlišností. Po pedagogické stránce je integrace definována jako proces, který „*vyjadřuje koncepci speciální edukace jako organizační složky všeobecné edukace v tom smyslu, že výchova a vzdělávání jedinců se speciálními edukačními potřebami se má realizovat v běžných výchovných a vzdělávacích institucích, nikoli odděleně*“ (Kroupová a kolektiv 2016: 28).

Často se stává, že autoři používají pojem integrace a asimilace za synonymum. Jiní autoři zase vnímají asimilaci jako výsledek integrace. Pravdou je, že termíny asimilace a integrace v sobě vždy nesou jakýsi prvek začlenění. Hlavním rozdílem je, dle mého názoru to, že při procesu asimilace dochází k přizpůsobení se většinové skupině bez podpory udržování původní kultury menšiny. Zatímco u procesu integrace dochází spíše k jakémusi zapojení se do většinové společnosti a původní kultura menšiny je podporována.

1. 4 Segregace

Dle Sillamyho (2001) v průběhu tohoto procesu dochází většinou k oddělování jednotlivých osob či skupin, které nesplňují předem stanovená kritéria. Těmito kritérii bývá často myšlena například odlišná barva pleti, vyznávání jiných norem a hodnot, ale také „nevhodný“ zdravotní stav (psychické choroby, různý handicap apod.). Jedinci či skupiny „nesplňující“ tato kritéria mohou být společností zcela vyloučeni. Často pro tyto skupiny či jedince bývá vybudováno prostranství, mimo většinovou komunitu, kde mohou pobývat. Pro děti bývá v této oddělené části také často zřizována škola, do které mohou docházet. Někdy to může zajít až do takového extrému, kdy těmto lidem bývá vyhraněna doba, ve které mohou či naopak nemohou navštěvovat různá veřejná prostranství. To vše bez jakékoli konzultace či vzájemné domluvě, k segregaci totiž dochází bez souhlasu takto segregovaných skupin. Hartl a Hartlová (2004: 527) tento proces definují jako „*diskriminující dělení společnosti na principu majetkovém, etnickém, rasovém, zdravotním, kulturním aj.*“

1. 5 Socializace

Socializace neboli také celoživotní proces formování citů, chování, konání, poznávacích vlastností apod. jedince společností. V průběhu tohoto celoživotního procesu si tedy jedinec osvojuje takové dovednosti a vlastnosti, které po něm „žádá“ společnost, ve které jedinec žije.

Mezi tyto osvojované vlastnosti a dovednosti patří především mateřský jazyk, kulturní návyky, základní společenské normy a hodnoty, *vpravování se do role svého pohlaví* (Nakonečný 2009: 101), i když o tom už lze, dle mého názoru, v dnešní době polemizovat. Tímto však navazují na to, že je velmi důležité, aby se jedinec naučil hrát i tzv. sociální role. Tyto sociální role jsou dány tedy pohlavím jedince, aktuálním věkem, a především statutem neboli pozicí, kterou jedinec ve společnosti má. Jedná se tedy o chování, které od jedince společnost očekává.

Dle Rabušicové (1991) je součástí socializace i tzv. proces **enkulturace**, kdy *„z nekulturního individua se stává integrální součástí kulturního společenství tím, že jedinec prostřednictvím socializačních mechanismů, především mechanismu interiorizace, přejímá kulturní hodnoty za své vlastní“* (Matysová 2012: 25). Jedná se především o *„vědomé i nevědomé osvojování (internalizaci) kultury vlastní skupiny“* (Rabušicová 1991: 9). Zatímco enkulturace je tedy součástí socializace a tímto procesem si projde téměř každý. O akulturaci můžeme hovořit pouze tehdy, pokud si jedinec osvojuje normy a hodnoty skupiny jiné.

1. 5. 1 Socializační činitelé

Na socializaci jedince se podílejí různí socializační činitelé. Těmito socializačními činiteli jsou míněny především skupiny, ve kterých je jedinec dlouhodobě či trvale začleněný (rodina, nadále škola, různé vrstevnické skupiny, přátelé v zaměstnání apod.). Důležité také zmínit, že na celoživotní průběh socializace jedince působí i tzv. vlivy. Jedná se především o vlivy vnitřní, což jsou vlastnosti vrozené a nadále vlivy vnější, což jsou naopak veškeré vlivy prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, a také výchova. Např. filosof John Locke (1984) byl toho názoru, že se člověk rodí jako tzv. tabula rasa, tedy nepopsaná deska, nebo nepopsaný list papíru. Dle něj se člověk formuje právě díky působení vnějších vlivů, tedy výchovou, zkušenostmi a působením prostředí, ve kterém jedinec žije. Naopak Milan Nakonečný (2009) definuje socializaci jakožto proces učení, které je ovlivňováno vrozenými rysy chování, tedy dědičností. *„V tomto smyslu tedy člověk nepřichází na svět jako „nepopsaná deska“ a není utvářen ve svém vývoji jen svou individuální zkušeností. Přináší si na svět určitý systém vrozených sklonů, na jehož bázi se celý proces socializace či kultivace odehrává.“* (Nakonečný 2009: 101).

1. 5. 1. 1 Rodina

Největší vliv na socializaci jedince mají především lidé, kteří jsou v tzv. emoční blízkosti jedince. V tomto případě to bývá nejčastěji rodina, která na jedince působí od samého dětství, a to dlouhodobě. Rodina totiž nejenže učí jedince, jak správně žít a jak se správně chovat (jak doma, tak ve společnosti), ale také jedinci poskytuje úplné základy hodnot a norem společnosti,

ve které se jedinec narodil a ve které vyrůstá. Aby však jedinec pochopil takové normy společnosti, musí nejdříve pochopit normy neboli lépe řečeno požadavky rodičů. Dle Sollarové (2008) je důležité, aby býval jedinec už v útlém věku za nedodržení těchto norem neboli požadavků nějakým způsobem potrestán, a naopak za jejich dodržení chválen a odměněn. Tímto způsobem rodina připravuje jedince na další život ve společnosti.

1. 5. 1. 2 Vrstevnické skupiny a škola

Do názvu této podkapitoly jsem na první místo zařadila vrstevnické skupiny právě z toho důvodu, že se s nimi jedinec může setkat ještě před nástupem do základní školy. Se svými vrstevníky se totiž nejčastěji setkává již v jeslích, v mateřské škole či venku na hřišti, při trávení volného času na veřejných prostranstvích. Americká psychologička J. R. Harris (1995) se opírala o teorii skupinové socializace. Poukazovala na fakt, že i přestože pochází více dětí ze stejné rodiny, ve které probíhala socializace stejně, mohou se z nich stát zcela odlišní jedinci. Proto byla zastáncem toho, že v procesu socializace jedince jsou mnohem důležitější právě vrstevnické vztahy než výchova samotné rodiny. Velmi důležité je také zmínit fakt, že vrstevnická či skupinová socializace má na jedince největší vliv v období jeho puberty. Dle mého názoru mají do jisté míry vliv na socializaci jedince i pedagogové neboli učitelé škol na které jedinec v průběhu svého života dochází. Ať už se jedná o učitele, ke kterému jedinec vzhlíží či učitele, kterého bere jakožto člověka, kterému se nikdy nechce podobat.

Teorie skupinové socializace se však nadále opírá i o jistou formu učení. Dítě se například učí, jak se správně chovat doma, v přítomnosti rodičů a jak se naopak chovat na veřejnosti či právě ve škole. Postupem času se dítě učí a poznává, že některé chování se může považovat v prostředí domova za zcela normální, avšak v prostředí školy je zcela nepřijatelné. Tato forma učení je jinými slovy nazývána jako specifická kontextová socializace.

1. 5. 1. 3 Zaměstnání

Na proces socializace jedince má samozřejmě vliv i několikrát zmiňované zaměstnání. Zejména jeho prostředí, vztahy mezi kolegy, ale také normy a pravidla, která má organizace stanovena a jimiž se musí jedinec řídit. Začleňování jedince do skupin v novém zaměstnání nemusí být vždy jednoduché. Často se tak může stát, že jedinec inklinuje k jednání či chování, které je v rozporu s jeho uznávanými normami a hodnotami, za účelem zapadnout do kolektivu či získat post na vyšší pracovní pozici.

1. 5. 1. 4 Masmédia

Pojem média, jako taková, pochází z latinského slova médium, který v překladu nese význam jakéhosi zprostředkujícího činitele. Masmédium v tomto případě nese význam jakéhosi zprostředkovatele masové komunikace. Takovýmto zprostředkovatelem masové komunikace může být kterýkoli tisk, televize, rádio, webové portály, sociální sítě atp. Velkého vlivu dosáhla masmédia již v 50. až 60. letech 20. století, po vzniku prvního barevného televizoru. V dnešní době, díky technologickým pokrokům, tedy existuje spousta prostředků, které nadále ovlivňují naše prožívání a ve značné míře i naše chování a jednání. Jako příklad uvádím i různé reality shows, které mohou ovlivňovat životní styl života, a především lidské hodnoty a normy.

1. 6 Předsudky a stereotypy

Předsudek je „*kriticky nezhodnocený úsudek a z něho plynoucí postoj*“ (Hartl, Hartlová 2004: 464) vůči nějaké osobě, skupině či věci. Z pravidla nezávisí na probíhající situaci a je velice odolný vůči změnám. Je to zejména postoj, který je utvořen na základě získaných předešlých zkušeností, na základě poznávání a učení či uznávané náboženské víry. Nejhlavnějším znakem předsudku bývá iracionalita.

Důležitým pojmem, který svým způsobem předchází předsudkům, je tzv. stereotyp. Dle sociologů se lidé nejčastěji setkávají se stereotypy v masmédiích, kde bývají všechny tyto šířené stereotypy falešné. Je to tedy nepotvrzená zkušenost, jakási myšlenka nezaložená na pravdě, ale pouze na nepřesných údajích či dokonce historkách. Stereotyp také nese souhrn úsudků jak o povaze, tak o charakteristických rysech a vlastnostech jedince či skupiny lidí.

1. 7 Etnikum, etnicita a etnická příslušnost

Průcha (2001) definuje etnikum jako skupinu lidí, kterou spojuje především společný rasový původ a společná kultura, občas i společný jazyk. Etnikum však nelze ztotožnit s národem či národností (Velký sociologický slovník 1996). „*Souhrn vlastností či znaků vymezující etnikum*“ (Velký sociologický slovník 1996: 277) je pojmenován jako etnicita. Etnicitu lze také definovat jako systém kulturních a rasových faktorů, představ o společenském původu „*formujících etnické vědomí člověka a jeho etnickou identitu*“ (Velký sociologický slovník 1996: 277).

Pokud se jedná o etnickou příslušnost, dle Průchy lze hovořit o „*sounáležitost jednotlivce s etnickým společenstvím na základě objektivních a subjektivních komponentů jeho etnicity*.“ (Průcha 2001: 18).

1. 8 Národ

„Národ jest množství lidí zrozených z téhož kmene, bydlících na témže místě ve světě (jakoby ve společném domě, který nazývají vlastí), užívajících téhož zvláštního jazyka a tím spojených týmiž svazky společné lásky, svornosti a snahy o dobro obecné“ (Komenský 1659 In Průcha 2001: 21). Dle vymezení Velkého sociologického slovníku je národ *„osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území“* (Velký sociologický slovník 1996: 668-669).

1. 9 Xenofobie

Xenofobie je *„chorobný strach z cizinců, z neznámých lidí, míst; přeneseně nenávistné postoje k cizincům“* (Hartl, Hartlová 2004: 692). Xenofobie je dle Šiškové (2008) základním stavebním kamenem k utváření nenávistných ideologií různého typu, ať už se jedná o rasismus, fašismus, nacionalismus atp. Xenofobie je také základnou problémů etnických menšin a jejich napětí vůči většinové společnosti, které mohou například vést až k segregaci území. Šišková také zdůrazňuje, že xenofobie se nedá považovat za ideologii či typ chování, jedná se pouze o pocit či postoj.

1. 10 Rasismus

Hartl a Hartlová (2004) definují rasismus jako předsudek založený na jednotlivých postojích člověka. Zastánce rasismu projevuje nenávist k určité rase, která je odlišná od té jeho. Věří v to, že jsou lidské rasy rozděleny na podřazené a nadřazené skupiny. Rasismus je ideologie vycházející z xenofobie, dále postoj, který může vyústit až do určitého aktivního jednání, kterým bývá například rasová nenávist, ničení některé rasy či národa (genocida) atp. Dle Šiškové lze rozdělit rasismus na tzv. „měkký“ rasismus a „tvrdý“ rasismus. *„Měkký“ rasismus je nevyhraněný a spíše pasivní společenský postoj (nelze pro něj použít právní termíny, jako je hanobení, podněcování, ničení či zášť, ale je možné použít vylučování, omezování, rozlišování, diskriminaci). Neprojevuje se jako promyšlená a veřejně hlásaná ideologie, jejímiž nositeli by byla jakákoli organizační seskupení či instituce. „Tvrdý“ rasismus má již zřetelně agresivní podobu a jeho projevy již mají formát veřejně proklamovaných ideologií (fašismus, šovinismus, nacionalismus, apartheidu apod.). Jejich nositeli jsou různá společenská a politická organizační seskupení, v krajních případech i státní orgány a instituce.“* (Šišková 2008: 13).

1. 11 Sebepojetí

Opět použiji definici Pavla Hartla a Heleny Hartlové, kteří chápou sebepojetí jako představu „*o sobě, to, jak jedinec vidí sám sebe*“ (Hartl, Hartlová 2004: 524). Holeček a Jiřincová definují sebepojetí ještě lépe, a to jako „*postoj jedince k sobě samému*“, které se nadále skládá z několika složek. Do těchto složek autoři řadí složku kognitivní, kam spadá tzv. sebepoznání a sebehodnocení. Nadále složku emocionální, do které zařazují tzv. sebepřijetí a sebeúctu a v neposlední řadě složku konativní, do které spadá tzv. seberealizace. Sebepojetí tedy zahrnuje „*vlastnosti, schopnosti, vědomosti, hodnoty, postoje a sociální role, všechno, čím se subjekt definuje a zhodnocuje*“ (Papica 1985, in Blatný, Osecká, Macek 1993: 445, in Holeček, Jiřincová: 2).

2 Romové

2. 1 Původ

Nad původem Romů si někteří vědci často lámali hlavy. Existují totiž teze o původu egyptském, avšak dle lingvistů je zřejmé, že romský původ sahá až do samotné Indie. Během roku 2000 př. n. l. do Indie pronikli evropští nájedníci, kteří převzali kulturu původních obyvatel za svou. Postupem času došlo i k podmaňování původních obyvatel Indie, mezi které v té době patřili i tzv. Domové, údajní předkové dnešních Romů. V této době byl také, dle Horváthové (2002) založen tzv. společenský systém, který byl předchůdcem dodnes známému kastovnímu systému. Na nejnižším stupni žebříčku se pohybovali i tzv. Domové. Každý člen jednotlivých kast musel dodržovat jistá pravidla a ta platila bohužel i pro způsob obživy. Nejčastějším způsobem obživy těchto kast bylo totiž jednotné řemeslo, které se dědilo po generace. Poptávka o nabízených službách či produkovaných výrobcích však rychle klesala, a proto byli členové domské skupiny, v tomto případě tedy rodiny, nuceni často měnit svá místa a hledat nové „zákazníky“. Domové se tímto tzv. řemeslným kočovnictvím dostávali do různých koutů Indie a později i do různých koutů světa. Domové se díky svému kočovnictví dostali až do Evropy, kde také vzniklo jejich pojmenování, jak ho dnes známe – Romové. Dle Davidové a Uherka (2014) má změna pojmenování hned dvě vysvětlení. Evropský jazyk se od toho indického totiž v nemalém měřítku lišil. V té době totiž neobsahoval evropský jazyk stejné hlásky, jako jazyk indický, a proto bylo počáteční písmeno „D“ zaměňováno v různých koutech světa za různá písmena. Druhým vysvětlením také je, že se členové skupiny sami nazývali romem. V překladu je totiž rom muž/manžel, romni žena/manželka a roma jsou lidé, jednalo se tedy o tzv. endo-etnonymum. Kromě odborníků tedy nikdo neznal pravý původ a pravé jméno Romů a do 70. let 20. století společnost pojmenovávala tuto menšinu jako Cikány nebo jako občany cikánského původu. Název Rom se veřejně poprvé objevil na mezinárodním fóru v roce 1971. Tehdy představitelé Romů poprvé na mezinárodní úrovni prohlásili tzv. endo-etnonymum Rom za oficiální pojmenování příslušníků romského etnika (Člověk v tísni 2002).

2. 2 Řemeslo a způsob obživy

Jak už jsem zmiňovala, původní Romové, tedy Domové, byli díky jednotnému rodovému řemeslu často nuceni k územnímu pohybu. Jelikož se jednotné řemeslo předávalo po generace, Domové byly často nuceni svou rodinu rozdělit, aby se s řemeslem vůbec užívali. Docházelo tedy k jakémusi štěpení na různé podkasty. Původní kasta si vždy ponechala své území, kde nabízela své produkty či služby a tzv. podkasty se musely se svou rodinou rozloučit a najít si jiné území. Jelikož Domové často měnili svá místa, byli odkázáni pracovat s tím, co jim příroda

nabízí. Proto jejich hlavní obživou bylo často kovářství, řemesla využívající kůži, dřevo, hlínu a proutí. Někteří se však byli schopni uživit jako muzikanti, komedianti, či tanečníci. Lze tedy naznat, že domský způsob obživy se velmi podobal tomu romskému. Způsobem obživy řemeslně kočujících Romů bývalo především kovářství, kotlářství, drátenictví, výroba dřevěného nádobí, akrobacie či herectví spojené s hudbou. Romské ženy se živily také sběrem a následně podomním prodejem ovoce a zeleniny, lesních plodů, hub či léčivých bylin. Později si osvojily i některé z magických kousků, jednalo se především o věštbu z ruky či karet. Romové provádějící magii byli dle Nečase (2002) následně označováni jako Atsiganoi. Původně tak byli v 11. století v Konstantinopoli označováni příslušníci kacírské sekty, kteří se též věnovali čarování a věštění. Odtud tedy vzniklo nejznámější pojmenování Roma – Cikán, které se postupnou migrací Romů dostalo do celé Evropy.

Dle mého názoru je na místě také zmínit, že Romové byli často pojmenováni právě dle řemesla, kterým se živil. Např. pojmenování Aurari bylo přidělováno Romům, kteří se živil rýžováním zlata. Dále například pojmenování Rudari, se kterým byli spojováni Romové žijící se kutáním a zpracováním rudy atp.

2. 3 Životní styl, zvyky a tradice

Romové jsou mezi Evropany známí především svou nezávislostí a nedodržováním řádů, avšak důležité je zde zmínit, že každá romská komunita měla od nepaměti svou hierarchii a řídila se souborem zvykových etnických norem, tedy tzv. nepsanými zákony. V čele komunity stála vždy osoba s přirozenou autoritou, která byla schopna komunikovat jak s vlastní skupinou, tak s neromským okolím. Této autoritě se nejčastěji přezdívalo „vajda“. Hodnost ve skupině měli také staří lidé, jež byli považováni za nejmoudřejší členy skupiny, jelikož za sebou měli již spousty životních zkušeností. Řízení se dle těchto nepsaných zákonů bylo velmi důležité. Věřilo se, že jejich důsledné respektování a dodržování zaručí celé skupině ochranu před neštěstím a zlem. Pokud by se stalo, že by jedinec nedodržel jeden z těchto nepsaných zákonů a následně za to nebyl potrestán, mohlo by to ohrozit štěstí celé skupiny. Přísné etnické normy se týkaly také úpravy jídla. Romové věřili v tzv. čistotu jídla. Víra v dodržování zásad při přípravě a konzumaci jídla se nejvíce přibližuje k indické kulturní tradici. Při přípravě každého jídla bylo velmi důležité, aby žena využívala nádoby určené výhradně k vaření. Za nečisté jídlo se považovaly také přísady či přímo pokrmy, které přišly do jakéhokoli kontaktu s ženským oděvem, především se sukní. Kajanová (2015) uvádí, že tato rituální nečistota se vztahovala na romské ženy také v období jejich menstruace či těhotenství. *„Během těhotenství musela žena dodržovat jistá pravidla, která ji a plod měla chránit před negativními vlivy.*

Těhotná Romka se například nesměla podívat na hady či žáby nebo se dotýkat psů a koček.“ (Kajanová 2015: 46). Samotný porod byl také považován za nečistý akt. Dle Kobese (2010) bylo proto v minulosti zvykem přivolat k porodu ženu neromského původu. Nejsilnější riziko znečištění bývalo především prvních jedenáct dní po porodu. Romská matka s dítětem proto v tomto období museli pobývat v místnosti, odděleně od ostatních členů rodiny.

Přísná pravidla platila i uvnitř rodiny, a to především pokud se jednalo o dělbu rolí. Hlavou rodiny byl vždy otec, který se staral o to, jak zabezpečit rodinu po té finanční stránce. Na ženu byly kladeny vyšší nároky a platila pro ni poněkud přísnější pravidla. Nejenže na ní závisela každodenní příprava stravy, ale také tomu předcházelo její obstarání. Žena často brala právě výrobky svého muže a chodila po vesnici, kde se je snažila nějakým způsobem prodat. Za výrobky málokdy přijala peněžní částku, vyměňovala je především za potravu, jako jsou například brambory, mouka atp., či dokonce za obnošené šatstvo. V zimě zase chodily ženy k železnici a hledaly kousky uhlí, které po cestě vypadly z vagónů, aby měly doma čím zatopit.

Žena musela dodržovat tato pravidla především proto, že byla vzorem svým dětem. Ty byly od malička vedeny k samostatnosti. Dle Hájkové (2001) se matka primárně věnovala výchově dívek a otec naopak synů. Ve výchově dívek se otec angažoval pouze pokud si matka nevěděla rady nebo pokud bylo potřeba dívku nějakým způsobem potrestat. Angažovanost otce do jejich výchovy chápaly dívky jako osobní ponížení. Dle Manna (2001) věnovaly romské matky větší pozornost spíše svým prvorozeným dětem, které se později staraly o své mladší sourozence. Určité postavení v rodině měla i prvorozená dcera, ve které matka vidí hlavně svou velkou pomocnici či dokonce zástupkyni. Prvorozená dcera se podílela také na výchově svých mladších sourozenců. Pokud by to bylo nutné, měla právo své sourozence potrestat, na nejstaršího syna však ruku vztáhnout nemohla i přesto, že byl například o několik let mladší než ona. Jako nejstaršího syna rodiny ho musela respektovat (Poláková 2014). „*Žena v romské rodině byla vzhledem k dominantnímu postavení muže vychována v tomto podřízeném postavení od raného dětství.*“ (Kajanová 2015: 45). Samotná výchova dětí nebyla starostí pouze matky či otce, ale celé komunity. Romové považovali za bohatství rodiny nikoli peníze, nýbrž své děti. O počtu dětí či naopak interrupci tedy nerozhodovali pouze sami rodiče, ale také ostatní rodinní příslušníci.

Postavení v romské komunitě si žena udržovala právě svým několikanásobným mateřstvím a pokud nebyla žena schopna zplodit dítě, vina se připisovala vždy na její stranu. Muž mohl od takové ženy kdykoli odejít. Pokud se jedná o romského muže, mohl mít milenek kolik chtěl.

Dle Kajanové (2015) dávala romská žena často a veřejně najevo, že je jí manžel nevěrný. Jde o jakousi hrdost, že i přestože má muž několik milenek, vybral si právě ji za svou celoživotní družku. Romská žena však musela být svému muži věrná. Tato věrnost byla opět spjatá s jakousi morální čistotou. V romských rodinách muž vyjadřuje lásku ke své ženě i jinými způsoby, především svou žárlivostí. „*Aby měla jistotu, že ji stále miluje, občas ji uhodí. Tím vyjadřuje svou žárlivost – a tedy i lásku. Muž, který nežárlí, svoji ženu nemiluje. To samé platí o ženě.*“ (Kajanová 2015: 64-65).

Romské ženě šlo především o zdraví a štěstí svých dětí, proto matky dodržovaly různé zvyky a tradice, které měly děti a vlastně celou rodinu ochránit před zlými silami. Romové totiž věřili, že je každý novorozenec ohrožen zlou čarodějnici. Do postýlky proto pokládaly zejména špičaté předměty, které měly čarodějnici připravit o veškerou moc a ochránit tak děťátko. Noc provázená nekončícím pláčem byla často odůvodněna tím, že děťátko někdo uřknul, jinými slovy zle se na něj podíval. Proti uřknutí omývaly matky svá miminka uhlíkovou vodou a uvazovaly jim kolem zápěstí červenou stuhu.

Co se týká dalších obřadů, Romové v minulosti příliš nedbali na církevní uzavření manželství. Pokud si muž s ženou slíbili, že spolu budou vycházet a budou se mít rádi, a pokud žena muži slíbila svou věrnost, tzv. vajda jim svázal překřížená zápěstí šátkem, do dlaní jim nalil víno, které „snoubenci“ vzájemně vypili a políbili se, byli považováni za manželé. Tento proces byl nazýván malou svatbou. Později však následovala svatba velká, které se účastnili pouze příbuzní novomanželů. Naopak pohřbu se účastnili všichni obyvatelé komunity. „*Každý, kdo se přišel s nebožtíkem rozloučit, položil na něj ruku a poprosil ho o odpuštění, pokud mu někdy v životě ublížil.*“ (Mann 2001: 34).

Romové měli z mrtvých velký strach, proto dělali vše pro to, aby je nijak nerozhněvali a nerušili jejich klid. Když vynášeli rakev z domu, třikrát s ní zaklepali o práh, jelikož věřili, že po tomto zaklepaní duše zemřelého navždy odejde.

2. 4 Romský jazyk

Romský jazyk, stejně jako romský původ, má samotné kořeny v Indii. Jelikož byli Romové od pradávných dob odkázáni k územnímu pohybu, nebyli schopni utvořit jednotlivé společenství a fungovat jako jeden národ. Díky tomuto kočovnému životu Romů vzniklo také postupem času několik dialektových skupin romského jazyka, mezi které se řadí především skupina arménská, evropská a syrská. Samotná romština se totiž vyvíjela podle toho, na jakém

území se romská skupina pohybovala či dlouhodobě pobývala. Tímto způsobem postupně docházelo ke vzniku mnoha nových a dialektem odlišných skupin po celém světě.

Samotnou slovní zásobu romského jazyka lze rozdělit do dvou skupin. První skupinou jsou slova indického původu a druhou skupinou jsou slova převzatá z různých jazyků, ovlivněná prostředím. Těmito činiteli však není ovlivněn pouze jazyk, ale také pojmenování jednotlivých skupin. Mezi nejvíce známé skupiny patří například Romové slovenští, čeští, maďarští, němečtí a olašští. Jazyk používaný ve skupinách se od sebe liší, proto se může stát, že mají jednotlivé skupiny problém se mezi sebou domluvit. Velmi důležité je také zmínit, že jednotlivé skupiny Romů se mezi sebou nadále dělí do podskupin a rodů dle lokality či osady, ze které pocházejí. Nejpočetnější skupinu na českém území tvoří Romové slovenští. Dle Šotolové (2001) se od sebe česká a romská gramatika zřetelně liší, v některých nářečích romštiny se například nevyskytují dvojhlásky au a ou. Oproti českému jazyku se v romštině využívají pouze dva rody, a to rod mužský a ženský. Proto se učitelé romských dětí mohou na základních školách často setkávat s gramatickými chybami, pro nás nepochopitelnými.

Problémy, s jimiž se setkávají učitelé romských dětí na základních školách, dle mého názoru, úzce souvisí s postavením rodiny v žebříčku hodnot Romů. Je všeobecně známo, že romské rodiny jsou daleko větší než ty české a často žijí společně v jednom domě či bytě. V romské rodině, kterou tvoří matka, otec, jejich sourozenci, jejich rodiče a jejich děti, může být dítě jednoduše ovlivňováno používaným jazykem. Z důvodu generačních rozdílů se v takovém bytě nemusí mluvit pouze česky, ale také romsky, jelikož např. prarodiče neměli možnost vzdělávat se v českých školách, a tudíž neovládají český jazyk natolik, aby se s ním domluvili. Dítě je tak odkázáno používat v domácím prostředí romský jazyk či češtinu, která nemusí být vždy správná.

3 Romové v českých zemích

3. 1 První zmínky

S nejstaršími a zároveň úplně prvními zmínkami o příchodu Romů do Čech se můžeme podle literárního historika Josefa Jirečka setkat již v Dalimilově kronice (Jamnická 1955). V této kronice je totiž psáno, že již ve 13. století se po českém území pohybovali lidé snědé pleti a prosili o jídlo. Mezi Romy se již v té době vyskytovali jistí vypravěči pohádek. Dle badatelů tito lidé vyprávěli příběhy o cestách apoštolů a když zjistili, jak důvěřivě a blahodárně působí tyto příběhy na posluchače, sami se vžili do rolí křesťanských psanců z orientu. Psanců, jejichž předkové kdysi dávno neposkytlí pomocnou ruku panně Marii utíkající s Ježíšem v náručí před Herodem, usilujících o nápravu a putujících světem. Lidé také věřili, že pokud jakkoli pomohou těmto psancům, ať už darováním měny či jídla, nepotká je nic zlého, a naopak budou ve zdraví a štěstí žít, pokud bude ten jistý psanec spasen. O těchto snědých lidech si lidé vyprávěli různé příběhy. Mezi ty nejznámější patří také příběh o tatarských tulácích, kteří všelicos vyzvídali a zanedlouho po české zemi tatarské nájezdníky vedli, jako by to území bylo jejich.

S další zmínkou o Cikánech se můžeme, dle Jamnické (1955) setkat v knize pánu z Rožmberka z roku 1399. V té době se po české zemi potloukal lupič, jistý cikán černý, Ondřejov pacholek. O jistém předvoji Cikánů se také můžeme dočíst ve Starých letopisech, psaných ve 14. století. V té době prý přišlo na území Čech přibližně 300 snědých mužů, žen a dětí, kteří lákali lidi a prosili o almužnu.

3. 2 Pronásledování Romů

Úplné počátky pronásledování a vyhánění Romů (tehdy Cikánů) z Čech byly zaznamenány již v 15. století. Postupem času se tímto způsobem zacházelo s Romy po celé Evropě. Důvodem pro vyhánění Romů z Evropy bylo původně jejich využívání pohostinnosti lidí a nedodržování křesťanských zásad. Na počátku 16. století situace vygradovala ve vražedné pronásledování Romů. V této době stáli Romové mimo zákon, dle sněmu Svaté říše římské měla být přítomnost Roma na našem území trestána smrtí. „*Kdo cikána zabije, žádného mordu vinen býti nemá*“ jelikož jsou cikáni „*kundšoftýři, špehýři a zrádci, kteří země křesťanské Turku a jiným nepřátelům prozrazují.*“ (Jamnická 1955: 44). Nejčastějšími způsoby smrti bylo topení ve vodě či oběšení. Toto usnesení pozměnil v polovině 16. století král Ferdinand I. Od té doby byli při dopadení romští muži mučeni a popravení a romské ženy, dívky a děti byly využívány k pracovním činnostem.

V období třicetiletého válečného konfliktu bylo od důsledného pronásledování Romů lehce upuštěno. Romové se proto v těchto letech vraceli zpět „domů“. K vládě se však posléze dostal císař Leopold I., který prohlásil Romy za psance a jejich pobyt na rakouském území za nelegální. „*Slovo psanec označuje člověka, zbaveného domova a vyhnaného za hranice vlasti*“ (Nečas 2002: 23). Romové byli opět staveni mimo zákon, a proto „*mohl být romský psanec na potkání kýmkoliv beztrestně zabit jako škodná zvěř.*“ (Horváthová 2002: 21) Pokud se s psanci nevypořádala tímto způsobem společnost sama, Romové předstupovali před soud. Za trest jim byly odřezány části uší či vypalovány potupné symboly. Nakonec byli Romové vyvedeni za brány města a pokud by se stalo, že by se na území vrátili, čekal by je trest smrti.

3. 3 První asimilační opatření

Pronásledování Romů mělo za důsledek migraci romských komunit na území Uher. V té době byla místní panovnicí Marie Terezie. Ta pochopila, že popravami a přeháněním Romů z jedné země do druhé situaci nijak nezlepší. Jejím cílem bylo vybudovat jednotný stát, ve kterém budou pozice jednotlivých občanů přesně určeny. Proto v 18. století začala pracovat na novém projektu týkajícího se usazování Romů. Cílem tohoto projektu měla být přeměna Romů na rolníky. Těmto tzv. novorolníkům či novousedlíkům měla být přiřazena půda, aby nedocházelo k dalšímu územnímu pohybu (kočování). Romové museli přijmout křesťanské jméno, nesměli používat svůj rodný jazyk či se oblékat do svých tradičních oděvů. Romské komunity měly také zakázané mít svého „vajdu“, jedinou autoritou pro ně byli uherští panovníci.

Romové dopláceli i na „porušování“ zákonů. Jak už jsem se zmiňovala, Romové se řídili svými vlastními nepsanými zákony. Církevní uzavření sňatku proto nemělo v romských komunitách žádnou váhu. O romských manželských párech tedy neexistoval žádný úřední záznam, dle Horváthové (2002) se o nich mluvilo jako o Romech žijících „na hromádce“. Děti Romů žijících tímto způsobem byly odebírány z vlastních rodin a posílány na převýchovu do rodin křesťanských, a to především k sedlákům.

V realizaci celého programu týkajícího se asimilace Romů pokračoval syn Marie Terezie, Josef II. Ten ve svých nařízeních kladl důraz především na dodržování školní docházky, zlepšení hygienických podmínek v romských rodinách, na pravidelné navštěvování místních kostelů a na celkové dodržování zásad křesťanské víry.

V této době vzniklo také nové pojmenování skupin Romů žijících v Uhrách- Rumungro nebo také Rom ungro. Toto pojmenování bylo určeno všem Romům, kteří se rozhodli pro trvalé

usazení. Takto usazující se Romové byli pro kočovné olášské Romy zklamáním. Olášští Romové totiž svým kočováním dávali najevo svou svobodu a nezávislost. Usazení tedy brali jako ztrátu této svobody a zároveň jako vítězství majority nad Romy.

3. 4 Období První republiky

Ke vzniku romského usazování došlo také na Moravě, a to především díky hraběti z Kounic, který v 18. století povolal rodinu romského kováře, aby se zde věnoval výrobě kovářských předmětů. V období působení protiromských represí tak hrabě poskytl romské rodině svou ochranu. Postupem času dostávaly povolení i další rodiny či skupiny, ovšem pouze pokud měli danému území co nabídnout (řemeslo). Někteří si uvědomovali, že neustálý územní pohyb sebou nese mnoho nevýhod, nejistot a nekonečné zastoupení každodenních problémů. Z toho důvodu započala ze strany Romů dobrovolná snaha o trvalé usazení. Většina obyvatel obcí však s tímto nápadem nesouhlasila, proto kladli veliký odpor, pokud se chtěl nějaký Rom na území jejich bydliště usadit. Tento odpor měl především vliv na nově vznikající romské osady. Členové těchto osad neměli povinnost a vlastně ani možnost navštěvovat školu. Romům tedy chyběla vzdělanost a předpoklady začlenit se do společnosti byly takřka nulové. Z romských osad se tedy stávaly izolované jednotky a tím vznikala první romská ghetta. Romové však byli vytrvalí a započalo období sepisování petic a dopisů s prosbami o zlepšení životních podmínek. Tyto žádosti byly jedním z podmětů, které vedly k vybudování první romské školy v Užhorodě.

V romských osadách se však stále nacházeli jedinci, kteří se z ekonomického hlediska opět vrátili ke svému kočovnictví, což vedlo k vydání zákona O potulných Cikánech. Na základě tohoto zákona došlo ve 30. letech 20. století ke sčítání všech osob, které žily cikánským způsobem a kočovaly z místa na místo. Na základě sečtení a sepsání těchto osob bylo vydáno přes 36 000 cikánských legitimací. Držitelé těchto legitimací měli zakázán přístup na určitá území, jimiž byly např. lázně, různé rekreační oblasti či velká města. Jedinci, kteří žili kočovným způsobem u sebe museli nosit kočovnické listy, do nichž jim zástupci jednotlivých obcí udělovali potvrzení či zamítnutí pobytu.

Koncem 30. let se počet Romů na českém území postupně zvyšoval. K přesunu Romů docházelo především z nacistického Německa, kde v té době vyšlo nařízení prezidenta o ochraně lidu před gaunerskou populací, do které spadali i Cikáni. Dále k nám migrovali také Romové z Rakouska a po uzavření mnichovské dohody k nám přicházeli i Romové z odtržených Sudet.

3. 5 Protektorát Čechy a Morava

Na území protektorátu žily v té době dle Nečase (1994) tři skupiny obyvatelstva. Jednalo se především o všechny dřívější občany, dále říšští občané, kteří přišli do protektorátu až po vpádu německé armády. Třetí skupinu obyvatelstva tvořili především Židé a Cikáni, přičemž za Cikány byly brány všechny osoby, kterým byla dle zákona O potulných Cikánech vystavena cikánská legitimace. V té době se na celém území Československa pohybovalo přibližně 56 000 Romů. Protektorátní Ministerstvo vnitra chtělo zabránit životu Romů ve skupinách, které početně přesahovaly rámec československých rodin, dále chtělo zabránit toulání Romů, jejich kočování a zároveň chtělo předejít chudobě a krádežím. V roce 1939 na úkor toho vydalo vyhlášku o trvalém usídlení kočujících osob. Osoby, které do roku 1940 neuposlechly nařízení, nezanechaly kočování a neusadily se, byly přeřazeny do tzv. kárných pracovních táborů. Tábory byly určeny především mužům, kteří nemohli prokázat, že si řádným způsobem obstarávají obživu. Svůj trest si zde odpykávali především prací.

V létě roku 1942 byly zřízeny tzv. „cikánské tábory“ v Letech a Hodoníně. Tyto tábory už nebyly určeny pouze dospělým mužům, ale také romským ženám a dětem. Tábory měly sloužit především jako záchytné místo pro Romy, než vláda rozhodne o jejich „konečném řešení“. V tomto období byli do táborů deportováni i usedlí Romové živící se slušnou prací, děti ze smíšených rodin (matka Romka, otec Čech) apod. Z cikánského tábora byli Romové transportováni do tábora v Osvětimi, kde museli pracovat, nehledě na jejich věk a schopnosti. Kvůli otravným životním podmínkám vypukla v táborech epidemie tyfu. Velké množství Romů tak zahynulo ještě před jejich deportací do Auschwitz-Birkenau. Od jara roku 1943 byla naprostá většina romské populace deportována z protektorátu do koncentračních táborů, kde působením nelidských životních podmínek či plynových komor zemřelo přibližně 20 000 Romů.

K systematickým deportacím Romů do koncentračních táborů nedocházelo na území Slovenské republiky. Po vpádu a obsazení Slovenska německou armádou však romskou menšinu nečekal veselý osud. Kvůli údajné spolupráci slovenských Romů s partyzány byli Romové obětmi masových poprav a mučení. Docházelo také k vypalování jejich osad.

Romové byli likvidováni nacistickou armádou jakožto nevyhovující etnikum, jehož údajná patologičnost tkvěla, dle Horváthové (2002), především v antropologickém základu.

3. 6 Řízená asimilace

Radost z vítězství nad německými armádami spojila na chvíli romskou menšinu s většinovou společností. Na území nynější České republiky se po válce pohybovalo pouze minimum Romů. Ve druhé polovině 40. let však do Čech začali migrovat Romové ze Slovenska. Důvodem migrace byla především nabízená pracovní místa, volná obydlí na vysídleném pohraničí; zkrátka možnost lepšího živobytí. Slovenští Romové však byli od původních Romů českých a moravských odlišní. Jejich způsob života byl v mnoha směrech velmi ovlivněn jejich předešlým životem v izolovaných osadách na okrajích obcí Slovenska. Ústava tedy formálně zaručila Romům jejich rovnoprávnost s většinovou společností, avšak prakticky stáli stále na okraji.

V 50. letech ještě stále platil Zákon o potulných cikánech, proto se státní orgány začaly zabývat tím, jak tuto cikánskou otázku vyřešit. V říjnu roku 1958 proto parlament schválil zákon o trvalém usídlení kočujících osob. Ze dne na den tak byl Romům zabaven jejich majetek. Policie také odmontovala kola ze všech kočovných vozů a Romové se tak museli usadit převážně tam, kde se zrovna nacházeli. Stát měl Romům zabezpečit ubytování v nových panelových domech. Zákon velmi postihl olašské Romy, kteří považovali kočovný způsob života za jednu z nejstarších tradic.

Romové byli v 50. letech považováni za „sociálně zaostalé obyvatelstvo cikánského původu“ (Davidová 2001: 13), kterému musí stát nějakým způsobem pomoci. Stát se tedy zaměřil nejen na řešení problému bydlení a zaměstnání, ale především na školní docházku romských dětí. V té době byla vydána různá opatření, která svým způsobem „nutila“ romské rodiče, aby posílali své děti do českých škol. „Státní orgány se nesnažily Romy poznávat a respektovat jejich názory a představy o životě, ale vnucovaly jim to, co samy považovaly za dobré“ (Mann 2001: 36). Dle Horváthové (2002) byly zvyky Romů považovány za projevy retardace. Státem řízená asimilace byl tedy proces, který se snažil začlenit Romy do většinové společnosti s tím, že z jejich života vymaní všechny zažité zvyky a tradice, jinak řečeno jejich odlišnosti. Tento způsob „integrace“ nebyl zcela účinný, proto byl v 60. letech nahrazen mírnější a nenásilnou koncepcí. Cílem nové koncepce byla především materiální podpora Romů, díky které se měli vyrovnat majoritní společnosti. Romům byly tedy přidělovány výhody několika podob. Stát poskytoval Romům nejen další byty, ale také speciální příspěvky, zvýšené sociální dávky atp. Tento přístup však vedl k tomu, že Romové začali ztrácet svou soběstačnost a nezávislost a stávali se mnohem více závislími na podpoře státu.

3. 7 Romové po Sametové revoluci

Po listopadové demonstraci začali Romové po dlouhé době pociťovat naději, že i oni se konečně budou moci podílet na řešení tzv. cikánské otázky. Na úkor toho začaly v 80. letech vznikat různé spolky, sdružení, aliance a politické strany. V 90. letech bylo založeno Muzeum romské kultury v Brně či Nadace Dr. Rajka Djuriče zabývající se vzděláváním a kulturou romské menšiny. Díky této nadaci byla v roce 1998 otevřena Romská střední škola sociální, kde se mohou žáci připravovat na práci sociálních pracovníků. Po pádu komunistického režimu se začala vydávat romská periodika a vznikala nová romská média. Na Slovensku byla vybudována Střední umělecká škola, kde studují i mladí Romové, v Košicích vzniklo zcela první romské divadlo a v Bratislavě můžeme dodnes nalézt sídlo Nadace pro ochranu a rozvoj tradičních romských řemesel. V základních školách se nově objevují pedagogičtí asistenti, kteří pomáhají s adaptací romského žáka na školní prostředí. Na úřadech obsazují nová pracovní místa romští poradci, kteří pomáhají řešit problémy v soužití majority s romskou menšinou.

Při sčítání lidu měli v roce 1991 Romové podruhé v životě možnost přihlásit se ke své národnosti a uvést romštinu jako svůj mateřský jazyk. Jelikož se však Romové stýkali po několik desetiletí, troufám si říci i staletí, s nepříznivým přístupem většinové společnosti a se špatnými životními zkušenostmi, využila tak této možnosti pouze část romské menšiny. Dle Nečase (2002) demografové odhadovali 151 000 občanů ČR romské národnosti. Při sčítání lidu se jich však k národnosti přihlásila pouze třetina. Od roku 1991 však číslo romské populace rapidně kleslo. Dle oficiálních údajů se v roce 2001 přihlásilo k romské národnosti pouze 11 781 občanů ČR (Roma Education Fund 2007).

4. Romové a současnost

4. 1 Romové ve vztahu s většinovou společností

Troufám si říci, že v dnešní době je na tom situace mezi většinovou společností a romskou menšinou poněkud klidnější. Stále se však můžeme setkat s lidmi vykazujícími vůči Romům rasistické chování. Nejčastější skupinou lidí vykazující takové chování jsou neonacisté a tzv. Skinheads. Dle Weinerové (2014) pramení toto narůstající xenofobické a rasistické chování také ve strachu a pocitu, že jsou lidé v obložením a že pomalu, ale jistě začínají nad Romy ztrácet převahu či „kontrolu“. Weinerová vycházela především ze studií Davida Z. Scheffela, který se účastnil dlouholetého terénního pozorování v jedné východoslovenské vesnici jménem Svinia. Jeho pozorování a následná studie byla zaměřena především na stereotypy většinové společnosti ve vztahu k Romům. V této vesnici prý vznikla „*fáma o nekontrolovatelném populačním růstu Romů v přilehlé osadě. Fáma byla podepřena tvrzením, že Romové jsou „fyzicky nezničitelní“. Slováci byli přesvědčeni o tom, že Romové jsou díky svému životnímu stylu více odolní vůči nemocem a že snadno překonávají i těžká zranění na rozdíl od civilizací změkčilých etnických Slováků.*“ (Scheffel 2005 in Weinerová 2014: 20). Dle výsledků výzkumu Weinerové tento stereotyp o odolnosti Romů mezi většinovou společností přetrvává i nadále. Z dalších výsledků výzkumu vyplývá, že více jak polovina z dotazovaných respondentů mluví o Romech jako o Cikánech. Jako důvod tohoto pojmenování je nejčastěji uváděna špatná zkušenost, nesnášenlivost či nenávisť, pouze malá část z dotazovaných používá pojmenování Rom ve všech případech. Další skupina ještě rozlišuje Cikány a Romy – Rom je dle respondentů slušný obyvatel, pod pojmem Cikán si představí občana neslušně se chovajícího, někteří respondenti berou tento termín jako hanlivé pojmenování. Co se týká samotných postojů, více než polovina respondentů si pod romskou kulturou představuje kočovný způsob života, specifické folklorní oblečení, hudební nástroje, zpěv, divoké tance, temperament, rodinnou soudržnost, volnost, nezávislost a svobodu. Ve srovnání s historií chová k Romům záporný až anticikánský vztah pouze 27 % respondentů. Ti si s romskou kulturou vybavují především chudobu, špinu, hluk, nevzdělanost, zlodějnu, využívání sociálních dávek atp.

Lidé s negativním postojem vůči Romům se řídí předešlými zkušenostmi či jsou ovlivněni názory společnosti, především názory blízkých lidí ze svého okolí. K utváření negativních názorů přispívají také média, ať už se jedná o sociální sítě či televizní vysílání. Dle mého názoru je vztah mezi českou majoritou a romskou minoritou ovlivněn také nedůvěrou, zakotvenou v historických událostech, kterou k sobě vzájemně chovají. V jedné ze studií Evy

Davidové můžeme narazit na názor tehdy 20leté slečny. „*K tomu, aby se Romové dokázali přizpůsobit životu majoritní společnosti, by jim mohlo pomoci pochopení jejich hodnot*“ (Davidová 2001: 68). Dle mého názoru je však stejně důležité, aby i majoritní společnost pochopila hodnoty romské menšiny, jedině tak může dojít k bezproblémovému společnému soužití.

4. 2 Vzdělávání Romů

„Jednou ze základních podmínek odstranění společenské nerovnosti Romů je změna filozofie školského systému, který je povinen akceptovat ve výchovně-vzdělávacím procesu přítomnost romských dětí s jejich etnickou, kulturní a sociální odlišností.“ (Šotolová 2001: 31)

Vzdělávací procesy si kladou především za cíl připravit romské děti k plnohodnotnému občanství a osvobození z podřízeného postavení. Ke zlepšení vzdělávání romských dětí přispěla také Vládní koncepce romské integrace, která se zaměřuje na podporu předškolní péče, především na přípravné třídy, vzdělané pedagogické asistenty, bezplatné mateřské školy, vyrovnávací třídy, uplatňování forem zaškolování na práce vhodné pro romské žáky, středoškolská stipendia, zrušení zvláštních škol, které byly zaměřeny na vzdělávání Romů atp. Český vzdělávací systém se však dle Roma Education Fund (2007) stále potýká s překážkami, které Romy segregují z trvalé účasti ve vzdělávacích institucích. Mezi tyto překážky patří například problematika začleňování se do dalšího kvalitního vzdělávání, a to zejména pokud romské dítě pochází ze vzdálenějších osad. V těchto osadách totiž bývají často školy na nižší úrovni oproti školám působících ve městech. Dalšími překážkami bývá nedostatek romských učitelů a nedostatečné uznání romské kultury a romského jazyka.

Roma Education Fund si za své cíle klade především zajistit Romům lepší přístup ke vzdělávacím programům a službám, posílit schopnosti českých komunit a existujících romských neziskových organizací, aby měly možnost získat lepší přístup k evropským fondům a v neposlední řadě zavést změny, které by minimalizovaly nespravedlnosti, se kterými se Romové potýkají. „*Před rokem 1998 se problematikou vzdělávání Romů zabýval pouze Odbor speciálního vzdělávání č. 24. V současné době spadá vzdělávání Romů pod Oddělení vzdělávání národnostních menšin a multikulturní výchovy č. 221, který zase spadá pod Odbor předškolního, základního a základního uměleckého vzdělávání č. 22. V oddělení 221 pracují dva Romové; obě tato oddělení spadají pod správu náměstka ministra.*“ (Roma Education Fund 2007: 18).

„Vyučovacím jazykem v České republice je čeština, nicméně oficiálně mají na vzdělání ve svém rodném jazyce nárok všechny menšiny včetně Romů, pokud je jich v dané obci

dostatečný počet.“ (Roma Education Fund 2007: 20). Důvodem proč, je fakt, že Romové nepůsobí jako etnická skupina soustředící se na jedno územní místo. Dalším důvodem je názor, že jsou mezi námi Romové, kteří romským jazykem ani mluvit neumí.

Od roku 2004 se v posledním ročníku mateřských škol nemusí platit školné. Dle Roma Education Fund (2007) o této skutečnosti však mnoho romských rodin neví, z důvodu omezeného přístupu k informacím. Rodič však stále musí platit za stravování, což kolikrát pro Romy představuje větší částku. Naopak střední školy mají možnost zažádat MŠMT o finanční příspěvky v podobě grantů, pro své romské žáky. Romští žáci mají také možnost získat finanční podporu od soukromých dárců či neziskových organizací. Další podporou mohou být také tzv. pedagogičtí asistenti, kteří pomáhají dětem a jejich rodičům ze znevýhodněných sociálních poměrů, aby se dítě dokázalo lépe začlenit do školního prostředí.

4. 3 Romové jako národ?

Dá se romská menšina považovat za národ? Mohou být Romové vůbec národem? To je dle mého názoru jeden z nejhlavnějších a nejstarších témat tzv. „cikánské otázky“. Dle Niedeka je jedním z hlavních cílů Evropské instituce naučit Evropany „*respektovat jedinečnost a identitu Romů*“ (Niedek 2013: 14). Dle něj jsou Romové chudí a negramotní pouze proto, že jimi společnost jako národem opovrhne.

Mezi další důvody, proč nelze považovat Romy za národ, a se kterými se i já nějakým způsobem ztotožňuji, patří také názory týkající se romského jazyka. Romy sice spojuje společná vlajka či hymna, ale každý národ má také jazyk, který reprezentuje jeho identitu. Jak už jsem se zmiňovala v předešlých kapitolách, romský jazyk není jednotný. Jazyk každé romské skupiny tvořily základy jazyka indického, který byl doplňován převzatými slovy z jazyka používaného v zemi, ve které se skupina Romů zrovna pohybovala. Romové z odlišných částí světa se tak mezi sebou nemají šanci domluvit. Navíc, působením asimilace jen málokterý Rom opravdu ovládá romštinu jako takovou. Romové zkrátka nemají společný základ, jejich historický a kulturní vývoj byl již od počátku rozdílný, dle Niedeka (2013) je tedy nelze považovat za homogenní etnikum.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 Výzkumné šetření

Kvalitativní výzkum jsem zvolila na základě povahy zkoumaného souboru a v souvislosti s cílem této bakalářské práce. Výzkum obsahuje jak samotnou přípravu na šetření, tak oslovení několika respondentů a následný sběr dat a v neposlední řadě vyhodnocení a interpretaci získaných výsledků a poznatků.

5. 1 Metoda sběru dat

Hlavní metodou sběru dat je polostrukturovaný rozhovor. Tuto metodu jsem zvolila především z důvodu získání nových informací a názorů z jiného úhlu pohledu na jevy, o kterých už něco víme či naopak jevy, o nichž nemáme nejmenší tušení. A v neposlední řadě také proto, že díky kvalitativním metodám má badatel možnost získat o něco detailnější informace a nahlédnout tak do zkoumaného jevu o něco hlouběji, než je tomu tak například u kvantitativních metod (Strauss, Corbinová, 1999).

„Polostrukturovaný rozhovor (též rozhovor pomocí návodu, částečně řízený aj.) se vyznačuje tím, že má připraven soubor témat/otázek, který bude jeho předmětem, aniž by bylo předem striktně stanoveno jeho pořadí.“ (Reichel 2009: 111). Díky této zvolené metodě sběru dat jsem mohla svým respondentům poskytnout dostatek volného prostoru pro jejich výpovědi. Pokud se mi výpovědi na danou otázku zdály zajímavé, pokládala jsem nadále doplňující otázky, které by mi pomohly lépe pochopit danou situaci a zároveň hlouběji proniknout do dané problematiky. Samotný rozhovor byl složen ze 4 okruhů. Prvním okruhem byly otázky týkající se rodiny respondenta. Do dalšího okruhu spadaly otázky týkající se vzdělávání a výchovy respondenta a ve třetí části rozhovoru jsem respondentům pokládala otázky zaměřující se na vzájemné vztahy s většinovou společností. Do čtvrtého okruhu jsem zařadila otázky související s osobním názorem každého respondenta na romskou menšinu, a především otázky týkající se tzv. sebepojetí, tedy zda respondenti sami sebe či svou rodinu považují za Romy.

Před každým rozhovorem byl respondent obeznámen s tématem a účelem bakalářské práce. Respondenti byli dále ujištěni, že poskytnuté informace nebudou nijak zneužity a poslouží pouze jako zdroj k vyhotovení a interpretaci výsledků tohoto výzkumu. Respondenti byli také požádáni o souhlas s nahráváním probíhajících rozhovorů na diktafon a nadále jim byla přislíbena anonymita. Samotné rozhovory probíhaly v domácím prostředí respondentů či skrz videohovor.

5. 2 Stručná charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek tvoří několikačlenná rodina romského původu. Polostrukturované rozhovory byly vedeny pouze se dvěma generacemi této rodiny. Před samotným zahájením výzkumu jsem oslovila 17 respondentů, s provedením rozhovoru jich však souhlasilo pouze 10. Bydliště a jména respondentů nejsou z důvodu ochrany identity a práva na jejich soukromí zmíněna. Respondenti jsou označeni značkami R1-R10. Výzkumný vzorek se skládá z 6 žen romského původu a 4 mužů romského původu.

Charakteristika respondentů:

- **R1** – žena, 31 let, ukončené vzdělání – vyučená zahradnice, svobodná, se současným přítelem, který je také romského původu má 10 letého syna a očekává syna druhého, má 3 sourozence (R2, R3), dcera respondenta R4, zaměstnaná jako brigádnice u svého otce v zahradnictví, matka neromského původu (pochází ze Slovenska), dědeček - otec jejího otce (tedy respondenta R4) byl romského původu, babička původu neromského, vzhled – znaky romského původu (tmavší barva pleti, tmavá barva vlasů, očí...)
- **R2** – žena, 28 let, ukončené základní vzdělání, svobodná, s bývalým partnerem, který je také romského původu má dvojčata (kluka a holčičku), má 3 sourozence (R1 a R3), dcera respondenta R4, zaměstnaná v rodinném podniku u svého otce v zahradnictví, matka neromského původu (pochází ze Slovenska), dědeček – otec jejího otce (tedy respondenta R4) byl romského původu, babička původu neromského, vzhled – typické znaky romského původu (tmavší barva pleti, tmavá barva vlasů, očí...)
- **R3** – muž, 19 let, ukončené středoškolské vzdělání s maturitou, svobodný, má 3 sourozence (R1 a R2), syn respondenta R4, pracuje jako OSVČ se svým otcem v rodinném podniku v zahradnictví, matka neromského původu (pochází ze Slovenska), dědeček – otec jeho otce (tedy respondenta R4) byl romského původu, babička původu neromského, vzhled – už příliš neodpovídá typickým znakům romského původu (tmavá barva očí, světlá barva vlasů, světlá barva pleti...)
- **R4** – muž, 53 let, ukončené vzdělání – vyučený kuchař číšník, svobodný – rozvedený, s bývalou manželkou má 3 děti (R1, R2, R3), pracuje jako OSVČ v rodinném podniku v zahradnictví, jeho otec byl romského původu, matka původu neromského, má 3 sourozence (R5, R7, R9), vzhled – znaky romského původu (tmavší barva pleti, světlá barva vlasů, tmavá barva očí...)
- **R5** – muž, 47 let, ukončené vzdělání – vyučený opravář zemědělských strojů, ženatý, se současnou manželkou, která není romského původu má 2 dcery (R6), pracuje jako

OSVČ oprava a prodej zahradní techniky, jeho otec byl romského původu, matka původu neromského, má 3 sourozence (R4, R7, R9), vzhled – typické znaky romského původu (tmavá barva pleti, vlasů, očí...)

- **R6** – žena, 18 let, studentka SŠ, svobodná, dcera respondenta R5, matka neromského původu, dědeček – otec jejího otce (tedy respondenta R5) byl romského původu, babička původu neromského, má mladší sestru, vzhled -typické znaky romského původu (tmavá barva pleti, vlasů, očí...)
- **R7** – žena, 50 let, ukončené VŠ vzdělání – magistra speciální pedagogiky, vdaná, se současným manželem, který není romského původu má dceru (R8), pracuje jako asistentka pedagoga na základní škole, má 3 sourozence (R4, R5, R9), její otec byl romského původu, matka původu neromského, vzhled – příliš neodpovídá typickým znakům romského původu (tmavá barva vlasů, světlá barva pleti a očí...)
- **R8** – žena 22 let, ukončené středoškolské vzdělání maturitou, studentka na VŠ, svobodná, jedináček, dědeček – otec její matky (tedy respondentky R7) byl romského původu, babička původu neromského, vzhled – vůbec neodpovídá typickým znakům romského původu (světlá barva vlasů, světlá barva pleti a očí...)
- **R9** – muž, 52 let, ukončené středoškolské vzdělání s maturitou, ženatý, s bývalou manželkou má dceru, se současnou manželkou, která není romského původu má dceru a syna, pracuje jako řidič v mezinárodní autobusové dopravě, má 3 sourozence (R4, R5, R7), jeho otec byl romského původu, matka původu neromského, vzhled – příliš neodpovídá typickým znakům romského původu (světlá barva vlasů, pleti a očí...)
- **R10** – žena, 45 let, ukončené základní vzdělání, s bývalým manželem má dceru, se současným manželem, který není romského původu má dceru a syna, pracuje jako uklízečka, má 2 sourozence, její matka je romského původu, otec původu neromského, sestřenice respondentů R4, R5, R7 a R9 (otec těchto respondentů a matka respondentky R10 byli sourozenci), vzhled – typické znaky romského původu (tmavá barva pleti, vlasů, očí...)

5. 3 Cíle výzkumného šetření

Hlavním cílem výzkumného šetření je sestavit ucelený pohled na proces akulturace určité romské rodiny do české společnosti a nadále vyhledat faktory ovlivňující průběh tohoto procesu. Z toho důvodu jsou stanoveny tyto výzkumné otázky:

1. Co mělo vliv na onu úspěšnou akulturaci?
2. Hrála výchova v této rodině primární roli v následné akulturaci?

5. 4 Okruhy a otázky v polostrukturovaném rozhovoru

Okruhy polostrukturovaného rozhovoru:

1. Rodina – původ, počet sourozenců, vzdělání a zaměstnání rodičů, víra, tradice, bydlení
2. Vzdělání a výchova – průběh výchovy, apelování na vzdělávání a mimoškolní aktivity ze strany rodičů
3. Společnost – přístup společnosti (ve škole a zaměstnání), okruh přátel, předsudky
4. Stěžejní otázky – pobírání sociálních dávek, názor na romskou menšinu, sebepojetí

Otázky polostrukturovaného rozhovoru:

1. Otázky osobní povahy – věk, stav, vzdělání, zaměstnání
2. Oba vaši rodiče jsou romského původu?
3. Kolik máte sourozenců?
4. Žijete celý život v Českých zemích (Protektorát, ČSSR, ČR)?
5. Jaké vzdělání a zaměstnání mají vaši rodiče?
6. Byl/a jste odmala veden/a k nějaké víře?
7. Hovořil/a jste doma, s rodinnými příslušníky romsky?
8. Musel/a jste doma dodržovat nějaká pravidla, např. večerku atp.?
9. Pokud jste zlobil/a či dostal/a špatnou známku ve škole, byl/a jste poté nějakým způsobem potrestán/a?
10. Apelovali rodiče na vaše vzdělání?
11. Dělali s vámi rodiče domácí úkoly?
12. Jak k vám přistupovali např. ve škole kvůli tomu jakého jste původu?
13. Navazoval/a jste přátelství spíše s lidmi romského původu nebo jste si hledal/a přátele spíše mezi čistě většinovou společností?
14. Měl/a jste někdy problém najít zaměstnání kvůli tomu jakého jste původu?
15. Setkala jste se s předsudky či nadávkami na vaši osobu kvůli barvě vaší pleti či vašemu původu?
16. Reagovala rodina vašeho partnera negativně na to, jakého jste původu?
17. Pobíral/a jste vy sám/sama či vaše rodina sociální dávky?
18. Jak nahlížíte na romské etnikum?
19. Považujete se za Roma?

5. 5 Zpracování dat

Polostrukturované rozhovory byly nejdříve přepsány do písemné podoby, poté byly vytištěny. Pro zpracování dat jsem si vybrala metodu otevřeného kódování. „*Otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů.*“ (Strauss, Corbinová 1999: 43). Pro analýzu dat jsem zvolila kódování metodou tužky a papíru. „*Jakmile máme vytvořený seznam kódů, je možné začít s jejich systematickou kategorizací.*“ (Švaříček 2007: 221).

Kategorie:

- výchova
- názory a přístup společnosti
- sebepojetí
- osobní přístup k Romům

6 Vyhodnocení a interpretace dat

Kapitola vyhodnocení a interpretace dat se zabývá samotnou analýzou jednotlivých kategorií. Pro interpretaci dat jsem zvolila techniku vyložení karet. Technika vyložení karet spočívá v jednoduchém principu, kdy výzkumník „*kategorie vzniklé skrze otevřené kódování uspořádá do nějakého obrazce či linky a na základě tohoto uspořádání sestaví text tak, že je vlastně převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií,*“ (Švaříček, 2007: 226).

6. 1 Výchova

Do této kategorie jsou zařazeny jak kódy týkající se samotného průběhu výchovy, dodržování pravidel, tak také kódy týkající se přístupu rodičů dotazovaných ke vzdělávání. A v neposlední řadě kódy týkající se kroužků a mimoškolních aktivit dotazovaných.

V této kategorii odpověděla více jak polovina respondentů, že s rodinou nežili pouze na jednom místě. Respondentka R1 například odpověděla: „*Stěhovali jsme se, ale většinou to bylo kvůli práci rodičů*“. Respondenti R2 a R3 odpověděli na tuto otázku takřka stejně, což je logické, jelikož se jedná o sourozence respondentky R1. Podobně na tom byli například respondenti R4, R5, R7 a R9, kteří mezi sebou mají též sourozenecký vztah. Respondenti velmi často odpovídali, že se stěhovali kvůli práci, ale také kvůli své rodině, jelikož chtěli být jako rodina pohromadě. Například respondentka R7 odpověděla: „*Kvůli práci a kvůli rodině, protože můj táta chtěl být s jeho mamkou, mojí babičkou. Starat se o ni. A ona tam byla vlastně i teta pak, jako jeho sestra. Tak tam byli všichni takhle.*“

Z analýzy jednotlivých kódů a následné kategorizace vyplývá, že všichni z dotazovaných měli podobný druh výchovy. Kromě jednoho případu, kdy se respondent potýkal s rozpadem manželství svých rodičů, museli všichni dodržovat např. večerku a jiná pravidla. Podoby trestů se však lišily dle toho, v jaké době respondenti vyrůstali. Ta starší generace velmi často odpovídala, že museli klečct, že dostávali vařečkou apod. Respondentka R7, která mluvila i o svých bratrech (R4, R5, R9) odpověděla: „*Kluci většinou dostávali řemenem a vařečkou, ale klečeli jsme všichni, museli jsme klečct. Ale to nebylo, že by to bylo v rodině, ale co vim, tak ve většině rodin byly tresty tímhle stylem. No, pak zákaz televize, zákaz ven, to bylo asi to nejhorší, když jsme nemohli ven.*“. Respondentka R9 na tom byla velmi podobně: „*Když jsme byli jako menší a dostali jsme špatnou známku, tak jsme museli jít klečct k velkému zrcadlu na chodbu a koukat se na sebe anebo do rohu. Ale to bylo vždycky takový chvilkový. Nebo si stoupnout do kouta, no.*“ Respondenti z té mladší generace (R1, R2, R3, R6, R8) dostávali spíše zákazy na počítač, televizi, telefon atp. Respondentka R8 odpověděla: „*No,*

to jsem dostala zaracha, pak přes zadek nebo přes pusu. A pak když jsem dostala telefon, tak mi rodiče zabavovali telefon, pak třeba zákaz na počítač, a tak no. Po nedodržení pravidel či po dostání špatné známky přišla na řadu ale také práce navíc doma, či na zahradě – R1: „Hlavně jsme museli pomáhat doma a na zahradě, jakože jsme si to fakt odmakali“.

Z analýzy nadále vyplývá, že rodiče respondentů dbali na samostatnost a vzdělanost svých potomků. Dále lze odvodit, že každý člen rodiny směřoval svůj zájem uměleckým směrem. Respondenti se učili hrát na různé hudební nástroje, jako např. klavír, varhany, kytaru, flétnu, housle apod. K hudbě vedl respondenty především jejich otec a zároveň dědeček – R2: *„Děda uměl hrát a já mu zpívala, to mu stačilo (smích). Učil nás pak i na kytaru, ale to mi nešlo“.* Respondentka R7 odpověděla: *„A hodně chtěl jako táta i, aby kluci, pak i já teda, abychom chodili do hudebky a abychom na něco hráli, protože byl hudebně založený.“.* Respondenti sklízeli úspěchy ale také ve sportu či tanci.

6. 2 Názory a přístup společnosti

Do kategorie názory a přístup společnosti jsou zařazeny kódy týkající se předsudků, nevhodného chování a jednání, se kterými se respondenti, ať už v dětství či v dospělosti, potýkali nebo naopak nepotýkali.

Co se nevhodného chování společnosti vůči dotazovaným týká, pár jedinců se ve svém dětství setkalo, dá se říci s diskriminačním či rasistickým jednáním. Někteří respondenti si vybavují např. urážky či posměšky ze strany spolužáků na základní škole – respondent R3: *„Jo, párkrát na základce. Když se to dozvěděli děcka, tak si ze mě dělali srandu, že jsem cigán nebo tak. Ale to nemělo na mě moc vliv, mně to bylo jedno.“* a respondentka R6: *„Na prvním stupni na základce akorát se spolužákama. To se mi hodně smáli. Nebo jako se mě snažili tím urážet a hodně se mě vyptávat jako jestli jsem Romka nebo tak.“.* R9: *„...to bylo vlastně taky kvůli národnosti no, kvůli bratrancovi spíš.“.* Respondentka R7 si naopak vybavuje urážky ze strany samotných učitelů: *„A co si pamatuju až do dneška, tak jsem byla v první třídě a naše učitelka začala vykládat, že můj táta je Cikán a měla k tomu nějaký kecy, tak jsem brečela. Mně se to dotklo no, protože jsem to vnímala, že bejt Cigán je jako něco špatnýho.“.* Tato respondentka se potýkala i s narázkami ze strany rodičů svého partnera: *„Partnerův táta, ten měl takový hlášky, že můj táta je tmavej no.“* jiní naopak s narázkami rodičů svých na jejich partnera.

Pokud jde o zaměstnání, nikdo z dotazovaných nikdy neměl problém nějaké sehnat. Někteří to přisuzovali výhodě, že se romský původ na jejich vzhledu moc nepodepsal – R9: *„No, on to vlastně nikdo nevěděl, protože to zrovna na mě není zase tolik vidět“.* Dle mého

názoru je to však způsobeno i tím, že velká část respondentů se věnuje či věnovala soukromému podnikání.

6. 3 Sebepojetí

Kategorie sebepojetí zahrnuje kódy týkající se samotného vzdělání respondentů, nadále kódy týkajícího se původu, pobírání sociálních dávek a v neposlední řadě kódy odkazující na to, zda se sám respondent vůbec považuje za Roma.

Díky kladenému důrazu rodičů na vzdělání svých dětí mají respondenti ukončené vzdělání s maturitou či alespoň výučním listem. R7: *„Chtěli, abychom měli buďto maturitu nebo aspoň ten výuční list.“*. R9: *„Abych měl prej lepší život než oni.“*. Mezi respondenty je i jedinec s dokončeným vysokoškolským vzděláním. Nevhodné sociální zázemí, ale také povahové rysy ovlivnily dvě respondentky natolik, že mají dokončené pouze základní vzdělání. R10: *„No určitě. chtěli, abych šla po základce dál, ale já jsem nechtěla. Chytla jsem se party a potom už to bylo špatný. Já jsem vlastně do třetího ročníku jsem se učila a pak jsem si našla prvního manžela. Potom už jsem neměla na nic čas, protože jsem měla v 17 dceru.“*.

Co se týká této rodiny, nikdo ze členů nemá velký počet potomků, jak už tomu u tradičních romských rodin bývá. Tím se dostávám také k tomu, že tato rodina nedodržovala žádnou z romských tradic. Žádný ze členů nehovořil romsky, často respondenti opakovali, že to nikdo z předků rodiny ani neuměl – R9: *„Ne. Ona vlastně naše rodina, jak už táta, tak babička, tak praděda, tak vlastně nikdo z nich neuměl cigánsky.“*. R10: *„Neumím vůbec nic, ani slovo. Nás to doma neučili (smích).“*.

Na otázku, zda někdy pobírali sociální dávky odpověděly kladně pouze dvě respondentky (R2 a R10). Ty pobírají příspěvek na péči, kvůli svým nemocným dětem. Ostatní respondenti odpovídali, že pobírání sociálních dávek nikdy nepotřebovali, jelikož vždy pracovali.

Důležité je také zmínit, že kromě jedné respondentky ostatní odpověděli, že se nepovažují za Roma. Důvodem je to, že k tomu nebyli vychováváni a vedeni. R3: *„...mi ségra od malička říkala, že mám tu krev, ale nikdy jsem nebyl Rom.“*. R5: *„Jsme k tomu vlastně asi ani nebyli jako vedený, takže.“*. R7: *„Není to tak, že bysme měli takový cikánský tradice. Ani teta, ta měla asi deset dětí a žili takovým tím cikánským životem. Ale fakt jako nikdo nemluvil romsky. Všichni mezi sebou mluvili česky. My jsme možná původem Romové, ale jsme počestění, domestikovaný (smích).“*. R10: *„Protože my jsme byli tak jako naučení, jo že prostě mezi ně nepatříme, tak.“*. Respondentka R2 se ve výsledku vlastně také nepovažuje za Roma,

nýbrž za Cigánku: „*Já už to mám od mládí tak nějak v sobě. Spíš mě to víc táhlo, prostě to chování a tak, taková ta pohoda klasika, nevím jak to mám vysvětlit.*“

Přestože mají všichni romskou krev či povahu, tak byť malá zmínka některé jedince uráží. R4: „*Já je prostě od mala nemusím. Takže jsem se i dost rval s nima no. Bráchové, ti se hodně bavili s Romama a já to odsuzoval.*“. R8: „*Nikdy jsem sama sebe tak nevnímala a vlastně ani nechci.*“. R10: „*Kdyby tu byla mamka, tak bych to asi neměla říkat, protože by se asi hodně urazila.*“, „*Já se tak ani nechcu cítit. Nechcu být jako oni. My jsme tak jako naučení, u nás to bylo tak prostě daný. Hlavně od mámy.*“

6. 4 Osobní přístup k Romům

Poslední kategorií je osobní přístup k Romům, ať už se jedná o osobní zkušenosti, přátelství či vlastní názor.

Zatímco se malá část respondentů s Romy v dětství bavila a kamarádila, nyní v dospělosti mají na tuto menšinu jiný názor – R1: „*No, ale potom když ti je víc roků, tak zase poznáš, že oni nemaj tu mentalitu takovou, že se ti nerovnaj, takže už se s nima pak ani bavít nechceš.*“

Často se u respondentů objevovala odpověď, že je člověk nemůže házet do jednoho pytle a posuzovat všechny stejně. Avšak většina dotazovaných je odsuzuje a nechce s nimi mít nic společného právě kvůli jejich povaze a kvůli tomu, jak se chovají ke společnosti. Respektive kvůli tomu, co o nich společnost tvrdí. R3: „*...nemůžu je házet všechny do jednoho pytle, žejo. Pár jich znám a jsou slušný, maj školu, tak pár chytřejch mezi nima je. Ale co jsem poznal, tak to jsou hajzlové. Vždycky dělaj nějaký problémy nebo kradou nebo někomu nadávaj, no hrůza.*“. R4: „*...nesnáším je. Kradou, lžou, chtějí se rvát, jsou agresivní. Kvůli jejich povaze prostě. Ale né všechny samozřejmě.*“. R10: „*Jako mělo by to být lepší, měli by se líp chovat.*“. Jiní s nimi nemají žádnou špatnou osobní zkušenost a nechovají k nim zášť. R2: „*Tak nehážu všechny do jednoho pytle, jak se říká. Každý je jinej. A když řekneš Rom, nemůžeš si pod tím představit to nejhorší.*“, „*Každý má prostě jinou povahu a tím se to spíš rozlišuje. I kdybys toho nejhoršího s tou nejhorší povahou vychovala nejlíp, tak stejně se v něm projeví to špatný.*“. R6: „*Nemám s nima žádný problém, nevádej mi.*“. R8: „*...podle mě, člověk nemusí bejt ani Rom, aby byl na facku.*“.

Respondentka, která sama sebe považuje za Cigánku a mezi romskou menšinou se pohybuje řekla, že si za tu nenávist kolikrát ti Romové můžou sami, právě kvůli jejich povaze a přístupu: „*Jakoby hned dávaj najevo to, že to jsou Cigáni a tím pádem na sebe tahaj tu*

nenávisť těch bílejších, no.“ Také prohlásila, že nenávisť mezi touto menšinou a většinovou společností je oboustranná: „Někomu třeba i úplně vaděj bílý, že se s nima ani nemůžou bavit, jenom prostě když musí. Takže jsou taky rasisti, někteří, a to je vlastně přitom menšina.“.

7 Odpovědi na výzkumné otázky

Co mělo vliv na onu úspěšnou akulturaci?

Z výzkumu vyplývá, že žádný z členů rodiny nedodržel zvyky a tradice typické pro romskou kulturu. Po té finanční stránce se o rodinu starali vždy oba rodiče, nikoliv pouze otec, jak to u typických romských rodin bývá. Dělení rolí neproběhlo ani mezi sourozenci, všichni si byli rovni. Velkou roli zde hrál i fakt, že nikdo z rodiny neumí mluvit romským jazykem.

Pokud by se zkoumaná rodina např. řídila nepsanými zákony, dodržovala typické zvyky a tradice, hovořila romsky a pohybovala se pouze na jednom místě, např. mezi určitými komunitami, jejich proces akulturace by vypadal nejspíše úplně jinak. Právě ono neztotožňování se s romskou kulturou mělo, dle mého názoru pozitivní vliv na průběh akulturace do většinové společnosti.

Hrála výchova v této rodině primární roli v následné akulturaci?

Členové zkoumané romské rodiny v sobě sice mají romskou krev a povahové rysy, ale všichni byli vychováni způsobem, že mezi Romy nepatří. Už nejstarší generace byla vychovávána v rodinném prostředí, díky němuž se cítila spíše jako součást většinové společnosti, nikoliv romské menšiny. Někteří byli vychováni v nenávisti k Romům, lépe řečeno k romskému původu vlastní osoby. Díky tomu, že byla rodina již po generace vychovávána tímto stylem a inklinovala k majoritní společnosti, probíhala akulturace pozvolna a nenásilně.

8 Diskuze

Úspěšný proces akulturace této rodiny je z mého hlediska dán především samotnou výchovou. Rodina dotazovaných byla již po generace vychovávána lidmi, kteří sice měli tmavou barvu kůže, ale za Romy se nepovažovali. Úspěšnost akulturace se nedostavila ihned. Pokud bych měla možnost provést rozhovory s větším počtem členů rodiny, a hlavně s další generací, výsledky by byly určitě ještě zajímavější a přesnější. Z tohoto výzkumu však vyplývá, že romská rodina už odnepaměti inklinovala k většinové společnosti a tím se distancovala od romských tradic, kultur a především komunit. Na tento způsob života poukazuje už samotný fakt, že nikdo z rodiny neumí hovořit romským jazykem. Z výzkumu dále vyplývá, že se jednotliví členové setkávali s menším počtem urážek na jejich osobu právě kvůli romskému původu. To však probíhalo spíše v jejich dětství, nikoli v dospělosti.

Respondenti byli vychováni k samostatnosti, slušnosti, pracovitosti a zodpovědnosti. Rodiče také velmi apelovali na vzdělanost svých potomků, jelikož chtěli, aby se měli jejich potomci v životě lépe než oni sami. Důležitá pro ně však byla i samotná soudržnost rodiny. Respondenti se tak často za živobytím a svou rodinou stěhovali z místa na místo.

Menší část respondentů odpovídala, že jsou sice romského původu, ale není to na nich tolik vidět, což kolikrát považovali za výhodu. Tato „výhoda“ je způsobena tím, že si jedinci po generace často nacházeli partnery mezi většinovou společností a tmavá barva kůže se tak u jejich potomků vytrácela. U těchto jedinců už akulturace nebyla žádným problémem, tedy pokud se dá stále hovořit o akulturaci. Dle mého názoru zde lze hovořit už o tzv. enkulturaci.

Co paměť respondentů sahá, nikdo z dotazovaných se nesetkal s nevhodným chováním či narážkami na jejich osobu v zaměstnání. Dle mého názoru v této oblasti hraje velkou roli fakt, že velká část dotazovaných soukromě podniká či je zaměstnána právě v onom rodinném podniku.

Převážná část respondentů chová k romské menšině negativní postoj. Tento postoj a negativní názor si jedinci utvořili po osobních zkušenostech či vychází ze způsobu, jakým byli vychováni svými rodiči. Někteří nechtějí mít s touto menšinou nikdy nic společného a velice se jich dotýká, když je někdo do této menšiny zařazuje pouze na základě jejich barvy kůže. Jiní chovají k romské menšině přímou nenávist.

Devět z deseti dotazovaných se nepovažuje za Roma. Respondentka, která o sobě mluví jako o Cigánce přisuzuje inklinaci k Romům hlavně své povaze. Ani ona však neumí hovořit romsky a se všemi svými přáteli se baví ve svém rodném jazyce, tedy v češtině.

Závěr

Bakalářská práce má předložit ucelený pohled na proces akulturace určité romské rodiny do české společnosti a nadále vyhledat faktory ovlivňující průběh tohoto procesu. Jak bylo zjištěno výzkumem, proces akulturace probíhal v této rodině již po generace. Obrovským znevýhodněním je, že jsem neměla možnost provést rozhovory i se staršími generacemi. Škála získaných poznatků a výsledků by byla jistě mnohem širší, přesnější a pro čtenáře zajímavější. Přestože jsem měla možnost vést rozhovory pouze se dvěma generacemi, cíle výzkumu byly dosaženy.

Dosažení úspěšné akulturace není běh na rychlou trať. Měla jsem možnost hovořit s generací, která své dětství trávila v letech, kdy na území České republiky vládl totalitní režim. V tomto období za sebou rodina již měla určité formy akulturace. Státem řízená asimilace se tak rodiny, díky výchově vedené k zodpovědnosti, slušnosti a pracovitosti příliš nedotkla. V té době mohla být nezaměstnanost považována jako příživnictví, s čímž rodina nechtěla mít nic společného. Přestože stát později poskytoval romské menšině úlevy několika různých podob, nikdo ze členů zkoumané rodiny ani nepomyslel na to, že by je někdy využil. Tímto odkazují na to, že jedním z nedílných faktorů ovlivňující proces úspěšné akulturace byla výchova. Dalším takovým nedílným faktorem bylo tzv. sebezpojetí jednotlivých členů zkoumané rodiny. Z výzkumu vyplývá, že již starší generace inklinovala k většinové společnosti, tudíž i následné generace samy sebe vnímaly jako součást většinové společnosti, nikoli jako součást romské menšiny. V současné době má již více jak polovina z dotazovaných partnery neromského původu, tímto se dostávám k dalšímu faktoru, který zasáhl do procesu akulturace zkoumané rodiny, a to k faktoru genetickému.

Pokud bych chtěla proniknout ještě hlouběji a získat více informací o samotném procesu akulturace zkoumané rodiny, zaměřila bych se především na to, odkud zkoumaná rodina pochází. Měla jsem možnost hovořit s matkou respondentů R4, R5, R7 a R9. Tedy s manželkou jejich romského otce. Konverzaci jsem nezařadila do samotného výzkumu jakožto metodu polostrukturovaného rozhovoru, jelikož šlo pouze o doplňující informace, díky kterým bych výzkumný vzorek mohla ještě lépe poznat. Díky těmto informacím jsem zjistila, že zkoumaná rodina pochází původně ze Slovenska, z města zvaného Šurany. Do České země se rodina přistěhovala v roce 1953. Díky těmto doplňujícím informacím jsem tzv. narazila na onen bod zlomu, kdy se v rodině přestaly dodržovat typické zvyky a tradice, kdy se přestala ctít romská kultura a kdy započal tento proces akulturace. Matka otce a zároveň dědečka respondentů sice měla oba rodiče romského původu, ale romskou menšinu dle informací přímo nesnášela

a nechtěla s nimi mít nic společného. Svých 5 dětí se svým neromským manželem vychovávala způsobem, že i když mají tmavou pleť a romskou krev, tak mezi Romy opravdu nepatří. Předávala jim tedy stejné názory a postoje k této menšině a ti jej nadále předávali svým dětem a ti zase těm svým.

Minimum členů rodiny se, zdá se podvědomě vrací k některým z romských zvyků, nachází si partnery stejného původu atp. U těchto členů by se nejspíše ještě dalo hovořit o akulturaci. Z výzkumu však vyplynulo, že i díky smíšeným partnerstvím ve zkoumané rodině došlo u většiny členů k úspěšné akulturaci. Dle mého názoru, u nejmladší generace zkoumané rodiny už nelze terminologicky hovořit o akulturaci, nýbrž o tzv. enkulturaci.

Soupis použité literatury

Tištěné zdroje:

- ACTON, T. A, Pavel VONDRÁČEK a David GALLANT. *Romové*. Praha: Svojtka & Co., 2000. ISBN 80-7237-249-1.
- ALLPORT, G. Willard. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004. Obzor, sv. 58. ISBN 80-7260-125-3.
- BERRY, John et al. *Cross-cultural psychology: research and applications* [online]. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press. 2002. [cit. 2020-03-16]. ISBN 0-521-64617-0.
- DAVIDOVÁ, Eva. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. 1. vyd. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5.
- DAVIDOVÁ, Eva a Zdeněk UHEREK. *Romové v československé a české společnosti v letech 1945-2012: národnostní struktura, specifika romské rodiny a migrací*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2014. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky, 5/2014. ISBN 978-80-86729-98-5.
- HANZAL, Jiří. *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století: dějiny etnika na okraji společnosti*. Praha: Lidové noviny, 2004. Knižnice Dějin a současnosti, sv. 24. ISBN 80-7106-508-0.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-615-X.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras = : Můžeme se domluvit*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1998. ISBN 80-7067-905-0.
- JAMNICKÁ, Zdeňka. *Dějiny našich cikánů*. Praha: Orbis, 1955. Knihovna osvětové práce. ISBN (Brož.).
- KAJANOVÁ, Alena. *(Ne)rovnosti v romských rodinách*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-455-3.

- KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek: historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právní souvislosti stereotypů a předsudků*. Praha: Dokořán, 2011. ISBN 978-80-7363-312-7.
- KROUPOVÁ, Kateřina. *Slovník speciálně-pedagogické terminologie: vybrané pojmy*. Vydání 1. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5264-8.
- KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. 1. vyd. Ústí nad Labem Brno: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem Doplněk Vakát, 2011. ISBN 978-80-7414-389-2.
- LOUČKOVÁ, Ivana. *Integrovaný přístup v sociálně vědním výzkumu*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. Studijní texty, sv. 42. ISBN 978-80-86429-79-3.
- LEONTIYEVA, Yana. *Menšinová problematika v ČR: komunitní život a reprezentace kolektivních zájmů: (Slováci, Ukrajinci, Vietnamci a Romové)*. Praha: Akademie věd České republiky, Sociologický ústav, 2006. Sociologické studie/Sociological studies, 06:10. ISBN 80-7330-098-2.
- MANN, Arne B. *Romský dějepis*. Praha: Fortuna, 2001. ISBN 80-7168-762-6.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
- NAVRÁTIL, Pavel. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
- NEČAS, Ctibor. *Českoslovenští Romové v letech 1938-1945*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0945-4.
- NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5., dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. ISBN 80-244-0497-4.
- PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-709-1.
- PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: teorie - praxe - výzkum*. Praha: ISV, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
- RABUŠICOVÁ, Milada. *K sociologii výchovy, vzdělání a školy*. Brno: Masarykova univerzita, 1991. ISBN 80-210-0328-6.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.

SEDLÁKOVÁ, Miluše. *Vybrané kapitoly z kognitivní psychologie: mentální reprezentace a mentální modely*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0375-0.

SILLAMY, Norbert a Irena STROSSOVÁ. *Psychologický slovník*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001. ISBN 80-244-0249-1.

STRAUSS, Anselm, Juliet M. CORBIN a Stanislav JEŽEK. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-182-2.

ŠLECHTOVÁ, Hana. *Rodinná socializace: na příkladu českých a francouzských rodin se třemi dětmi*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2016. ISBN 978-80-7465-246-2.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. 2. rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-7169-528-9.

ŠVARŤÍČEK, Roman. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TONCROVÁ, Marta a Lucie UHLÍKOVÁ. *Etnické stereotypy z pohledu různých vědních oborů: [sborník ze stejnojmenného semináře konaného dne 23. října 2000 v Brně]*. Brno: Akademie věd České republiky, Etnologický ústav, 2001. ISBN 80-85010-34-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0841-3.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1428-8.

WEINEROVÁ, Renata. *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*. Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2632-1.

Sešity:

Etnické komunity, Romové. Vyd. 1. Praha: FHS UK, 2013. 223 s. ISBN 978-80-87398-45-6.

Romové v České republice: (1945-1998). Praha: Socioklub, 1999. Sešity pro sociální politiku. ISBN 80-902260-7-8.

Rozvoj vzdělávání Romů v České republice. *Hodnocení situace v České republice a strategické směrnice Romského vzdělávacího fondu*. Roma Education Fund, 2007. ISBN 987-963-9832-00-8.

Závěrečná VŠ práce:

MACHALCOVÁ, Jana. *Akulturační migrantů*. Olomouc, 2015. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. Vedoucí práce: PhDr. Daniel Topinka, Ph.D.

Elektronické zdroje:

MATYSOVÁ, Kamila. *Akulturační migrantů v České republice* [online]. Acta oeconomica pragensia, 2012. [cit. 2020-03-17]. ISSN 0572-3043.

Dostupné z:

https://aop.vse.cz/artkey/aop-201205-0002_akultura-imigrantu-v-ceske-republice.php

Původ názvů Rom – Cikán. [online]. Projekt varianty, Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2020. [cit. 2020-25-2].

Dostupné z: <https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b02romove/17.pdf>

HOLEČEK, Jan a Božena JIŘINCOVÁ. *11. konference ČAPV – Sociální a kulturní souvislosti výchovy a vzdělávání: Posouzení vlivu zážitkově pojaté výuky psychologie na sebepojetí žáků základní školy*. [online]. [cit. 2020-03-17].

Dostupné z: https://www.ped.muni.cz/capv11/2sekce/2_capv_holecek,jirincova.pdf